

Προεόρτια Χριστουγέννων

Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ

Σέ λίγες ήμέρες θά έορτάσωμε τήν μεγάλην έορτή τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τήν έορτή τῶν Χριστουγέννων. Τό γεγονός τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου θά ξαναφέρη ἡ Ἐκκλησία μπροστά στά μάτια τῆς ψυχῆς μας καί θά μᾶς καλέση νά προσκυνήσωμε μαζί μέ τούς ποιμένας καί μέ τούς μάγους τόν γεννηθέντα βασιλέα καί νά ὑμνολογήσωμε μαζί μέ τίς στρατιές τῶν οὐρανίων ἀγγέλων τήν ἐνανθρώπησι τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀγάπης. Τό «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καί ἐπί γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις

εὐδοκία», ὁ ἀγγελικός ὕμνος τῆς γεννήσεως (Λουκ. 2, 3), θά ἀντηχήσῃ καί πάλι στούς ναούς μας. Στό νεογέννητο βρέφος τῆς Βηθλεέμ θά ἰδοῦμε τόν τεχθέντα Σωτῆρά μας, τόν ἐνανθρωπήσαντα Θεό. Σ' αὐτό τό βρέφος θά ἀντικρύσωμε τήν «λύτρωσιν» πού «ἀπέστειλεν ὁ Κύριος τῷ λαῷ αὐτοῦ» (Ψαλμ. 110, 9), γιατί μέσα στό βρεφικό του σῶμα δέν κρύβεται μόνον ὁ Θεός, ἀλλά καί τό πλήρωμα τῆς σωτηρίας μας, ἡ ἀνακαίνισις καί ἡθέωσις τῆς φθαρτῆς μας φύσεως, ἡ καινή κτίσις· ὁ ἄνθρωπος πού γίνεται Θεός, αὐτό τό μυστήριο τῆς σωτηρίας καί τῆς λυτρώσεως ὅλων ἡμῶν.

Ἀκριβῶς δέ λόγῳ τῆς θεολογικῆς τῆς αὐτῆς σπουδαιότητος ἡ ἑορτή τῶν Χριστουγέννων ἀποτελεῖ μαζί μέ τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα τοὺς δύο μεγάλους πόλους γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους στρέφεται τό λειτουργικό ἔτος. Τό Πάσχα εἶναι ἡ κορωνίς τῶν κινητῶν καί τὰ Χριστούγεννα τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν. Εἰδικά δέ ἡ ἑορτή τῶν Χριστούγεννων εἶναι ἡ «μητρόπολις» τῶν ἑορτῶν κατὰ τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο (Εἰς τόν μακάριον Φιλογόνιον, 3), γιατί τό γεγονός πού ἑορτάζομε κατ' αὐτή εἶναι ἡ προϋπόθεσις ὅλων τῶν ἄλλων σταθμῶν τῆς σωτηρίας μας. Ἄν δέν ἐγεννᾶτο ὁ Χριστός οὔτε θά ἐβαπτίζετο, οὔτε θά ἐδίδασκε καί θά ἐθαυματούργει, οὔτε θά ἔπασχε καί θά ἀνίστατο. Ἦδη μέ τήν γέννησι τοῦ Χριστοῦ ἡ σωτηρία τοῦ γένους μας ἔχει δυνάμει συντελεσθῆ. Ἡ θεία καί ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἔχουν ἐνωθῆ ἐν Χριστῷ. Ὁ Θεός καί ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός ἀποτελεῖ τήν ζῶσαν εἰκόνα καί τήν ἐγγύησι τῆς μελλοντικῆς ἐν Χριστῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων.

Θά περίμενε κανεὶς ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά ἡ ἑορτή τῶν Χριστούγεννων νά εἶναι καί ἡ χρονολογικῶς πρώτη ἑορτή τοῦ χριστιανικοῦ ἡμερολογίου. Ἡ ἑορτή ὁμῶς τοῦ Πάσχα καί ἡ καθ' ἑβδομάδα ἐπανάληψις τῆς, ἡ Κυριακή, εἶναι κατὰ πολὺ ἀρχαιοτέρα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα. Γιά πρώτη φορά κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' αἰῶνος αἱρετικὲς γνωστικὲς παραφυάδες ἀρχίζουν νά ἑορτάζουσι τὰ

Χριστούγεννα μαζί με την Βάπτισι του Χριστού την παλαιά ήμερομηνία του χειμερινού ήλιοστασίου, σάς 6 δηλαδή Ιανουαρίου. Μέχρι τον Δ΄ αιώνα στην Ανατολή συνεώρταζαν την ημέρα αυτή τις δύο αυτές έορτές με τό όνομα «Επιφάνεια» ή «Θεοφάνεια».

Η άκριβής ήμέρα τής γεννήσεως του Χριστού δέν μάς εἶναι γνωστή από τά Εὐαγγέλια. Από ένδείξεις πού ἔχομε από τόν εὐαγγελιστή Λουκά (άπογραφή, ταξείδι έπιτόκου γυναικός, παραμονή σέ σταῦλο ζώων, ποιμένες άγραυλοῦντες καί φυλάσσοντες τάς φυλακάς τής νυκτός), φαίνεται ότι ή γέννησίς Του δέν ἔγινε κατά τούς χειμερινούς μήνες. Οι όπαδοί του Βασιλείδου την καθώριζαν σάς 20 Μαΐου ή σάς 19 ή σάς 20 Απριλίου. Για πρώτη φορά γύρω στό 330 εισηχθη στην Ρώμη ή έορτή τών Χριστουγέννων χωριστά από την έορτή τών Επιφανείων τής 6ης Ιανουαρίου. Ημέρα έορτασμοῦ της καθωρίσθη ή 25η Δεκεμβρίου, όχι γιατί κατ' αυτήν υπελόγισαν ότι έγεννήθη ό Χριστός, αλλά για τούς ίδιους λόγους πού εἶδαμε ότι στην Ανατολή ώρίσθη ή 6η Ιανουαρίου.

Η 25η Δεκεμβρίου ἦταν κατά τό νέο τότε ήμερολόγιό ήμέρα του χειμερινού ήλιοστασίου. Κατ' αυτήν οι έθνικοί έώρταζαν την γενέθλιο ήμέρα του άηττήτου ήλιου, την αύξηση δηλαδή τής ήμέρας, την νίκη του φωτός κατά του σκότους. Στην παγανιστική αυτήν έορτή ή χριστιανική Έκκλησία πολύ σοφά άντέταξε την γέννησι του άληθινού φωτός, του νοητου ήλιου τής δικαιοσύνης, του Χριστου, πού άντέτειλεν εκ Παρθένου καί έφώτισε την έν σκότει καί σκιᾷ θανάτου άνθρωπότητα. Ήταν δέ τόσον έπιτυχής ό συνδυασμός αυτός, ώστε μέσα σέ λίγα χρόνια ή έορτή τών Χριστουγέννων διεδόθη σ' όλοκληρο σχεδόν τόν χριστιανικό κόσμο. Από την Ρώμη διεδόθη στην Δύσι· γύρω στά 376 την βρίσκομε στις Έκκλησίες τής Αντιοχείας καί τής Καισαρείας

Καππαδοκίας, γύρω στο 431 στα Ίεροσόλυμα και βαθμηδόν σ' όλες τις Έκκλησίες της Ανατολής, εκτός από την αρμενική.

Συγχρόνως με την διάδοσι της παρουσιάζεται και μία προσπάθεια ιστορικής της δικαιώσεως. Ο Πρόδρομος συνελήφθη έξι μήνες πρό του εύαγγελισμού της Θεοτόκου (Λουκ. 1, 26). Με βάσι την 25η Δεκεμβρίου ο εύαγγελισμός πρέπει να έγινε πριν από έννεα μήνες, δηλαδή την 25η Μαρτίου και η σύλληψις του Προδρόμου την 23η Σεπτεμβρίου. Πατήρ του Προδρόμου ήταν ο ιερέυς Ζαχαρίας, πού μπήκε στο ιερό να θυμιάση και είδε τον άγγελο, πού του εύαγγελίσθη την μέλλουσα σύλληψι του Βαπτιστοῦ (Λουκ. 1, 9-11). Έδῶ τά πράγματα πιέζονται λίγο για να δώσουν τό ζητούμενο. Ο Ζαχαρίας γίνεται άρχιερέυς και δέν μπαίνει στα άγια, αλλά στα άγια τῶν άγιῶν του ιουδαϊκοῦ ναοῦ. Στα άγια τῶν άγιῶν εμπαινεό άρχιερέυς μόνον μία φορά τό έτος, στην έορτή του έξιλασμοῦ. Αὐτή τοποθετεῖται λίγο πρό της 23ης του Σεπτεμβρίου. "Ετσι και από άλλο δρόμο έρχόμαστε στίς ίδιες ήμερομηνίες: 23η Σεπτεμβρίου σύλληψις του Προδρόμου, 25η Μαρτίου εύαγγελισμός της Θεοτόκου «τῶ μηνί τῷ έκτω»· 24η Ιουνίου γέννησις του Προδρόμου και μετά από έξι μήνες γέννησις του Χριστοῦ: 25η Δεκεμβρίου.

Στήν λειτουργική διαμόρφωσι της έορτῆς τῶν Χριστουγέννων επέδρασε ή προϋφισταμένη, καθώς είπαμε, έορτή του Πάσχα. Κατά τόν Δ' αἰῶνα στά Ιεροσόλυμα, καθώς μαρτυρεῖ ή προσκυνήτρια Αιθερία στό Οδοιπορικό της, κατά μίμησι του Πάσχα έγινετο νυκτερινή λειτουργία από τόν επίσκοπο Ιεροσολύμων στον ναό της Γεννήσεως στην Βηθλεέμ. Μετά από αὐτήν ὁ λαός μέ επί κεφαλῆς τόν κληρο και τόν επίσκοπο κατηθύνοντο έν λιτανεία στα Ιεροσόλυμα ψάλλοντες τό «Εὐλογημένος ὁ έρχόμενος έν ὀνόματι Κυρίου». Στο ναό της Αναστάσεως έγινετο ὕστερα από μικρά διακοπή ή Δευτέρα λειτουργία. Μέ

τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ ἐπίδρασις τοῦ Πάσχα ἐγένετο ὅλο καί μεγαλυτέρα. Στήν σημερινή δέ μορφή τῶν ἀκολουθιῶν μποροῦμε εὐκολά νά διακρίνωμε τόν βαθμό καί τά στοιχεῖα τῶν ἐπιδράσεων αὐτῶν, ἰδίως στήν προεόρτιο περίοδο, τήν ὁποία καί διερχόμεθα.

Πρῶτον προσετέθη στήν ἑορτή τῶν Χριστουγέννων μία προπαρασκευαστική Κυριακή· τήν ὠνόμασαν «Κυριακή τῶν ἁγίων Πατέρων». Πατέρες ἐννοοῦνται ὄχι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά οἱ κατά σάρκα πρόγονοι τοῦ Χριστοῦ καί μάλιστα ὁ γενάρχης Ἀβραάμ. Ὑστερα τό θέμα τῆς Κυριακῆς αὐτῆς διεπλατύνθη καί περιέλαβε ὅλους τοὺς πρό Χριστοῦ δικαίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, προγόνους ἢ μή τοῦ Χριστοῦ. Ὡς εὐαγγελική περικοπή ἀνεγνώσκετο, ὅπως καί μέχρι σήμερα, ἡ γενεαλογία τοῦ Χριστοῦ, πού περιέχεται στό πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Κατά Ματθαῖον Εὐαγγελίου, καί ὡς ἀπόστολος ἀπό τήν Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή ἡ περικοπή πού ἀναφέρεται στά παθήματα τῶν «μαρτυρηθέντων διά τῆς πίστεως» ἀνδρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Ἑβρ. 11, 9-10. 32-40). Ἡ διαπλάτυσις αὐτῆ τοῦ ἑορτολογικοῦ περιεχομένου τῆς Κυριακῆς πρό τῶν Χριστουγέννων καί ἡ τάσις ἀναπτύξεως τῆς προπαρασκευαστικῆς περιόδου ἐπέφεραν βραδύτερον τήν διχοτόμησι, τρόπον τινά, τῆς Κυριακῆς αὐτῆς καί τήν μετάθεσι μέρους τοῦ θεματός της στήν πρό αὐτῆς Κυριακή. Ἔτσι οἱ Κυριακές τῶν ἁγίων Πατέρων ἐγέναν δύο καί, πρὸς διάκρισιν, ἡ μία ὠνομάσθη «Κυριακή πρό τῆς Χριστοῦ γεννήσεως», ἡ παλαιότερα, καί ἡ ἄλλη διετήρησε τό παλαιό ὄνομα «Κυριακή τῶν ἁγίων Πατέρων», πού γιά νά μή συγχέεται μέ τίς Κυριακές τῶν Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πῆρε τό ὄνομα «Κυριακή τῶν Προπατόρων». Γι' αὐτήν ἐξελέγη ἡ εὐαγγελική περικοπή πού ὁμιλεῖ γιά τό μέγα δεῖπνο τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, στό ὁποῖο πολλοί ἀπό ἀνατολῶν καί δυσμῶν θά ἔλθουν καί θά ἀνακλιθοῦν μαζί μέ τόν Ἀβραάμ, ἐνῶ οἱ υἱοί

τοῦ νυμφῶνος, οἱ Ἰσραηλῖται, θάέκβληθοῦν ἔξω (Λουκ. 14, 4. 24. πρβλ. Ματθ. 8, 11).

Γιά νά ἐμπλουτισθῇ τό θέμα τῆς Κυριακῆς αὐτῆς μετετέθη σ' αὐτήν καί ἡ μνήμη τοῦ προφήτου Δανιήλ καί τῶν τριῶν παιδῶν ἀπό τήν 17η Δεκεμβρίου. Ἀλλά καί γιά τήν πρό τῆς Κυριακῆς τῶν Προπατόρων Κυριακή, τήν τρίτη δηλαδή πρό τῶν Χριστουγέννων, ἀνεζητήθη ἀνάλογος προεόρτιος περικοπή καί ὡς τέτοια προεκρίθη ἐκ μεταθέσεως ἡ περικοπή τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ τῆς Ι΄ Κυριακῆς, πού ὁμιλεῖ γιά τήν θεραπεία τῆς συγκυπτύσης, πού ἦταν «θυγάτηρ τοῦ Ἀβραάμ» (Λουκ. 13, 10-17). Ἔτσι ὁ Δεκέμβριος μῆνας πῆρε προεόρτιο χαρακτήρα. Εἶναι ἀφιερωμένος στήν Παλαιά Διαθήκη, στούς προφῆτας καί στούς προπάτορας τοῦ Χριστοῦ, στήν περίοδο τῆς ἀναμονῆς τοῦ Μεσσίου. Γι' αὐτό ἀκριβῶς βλέπομε νά ἀναγράφεται στά ἐορτολόγια ἡ μνήμη τοῦ προφήτου Ναούμ τήν 1η Δεκεμβρίου, τοῦ προφήτου Ἀββακούμ τήν 2α, τοῦ προφήτου Σοφονίου τήν 3η, τοῦ προφήτου Ἀγγαίου τήν 16η καί τοῦ προφήτου Δανιήλ καί τῶν τριῶν παιδῶν τήν 17η. Τοῦ Πάσχα προηγεῖτο νηστεία. Τά Χριστούγεννα κατ' ἀρχάς ἀπέκτησαν μία ὀλιγοήμερο προπαρασκευαστική νηστεία, πού κατά Ζ' αἰῶνα ἐλκυομένη ἀπό τό πρότυπο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἔγινε καί αὐτή τεσσαρακονθήμερος καί ἀρχίζει ἀπό τήν 15η Νοεμβρίου.

Ἀλλά τό στοιχεῖο ἐκεῖνο πού ἔδωσε, ὅπως συνήθως, ἰδιαίτερο προπαρασκευαστικό καί προεόρτιο τόνο στήν πρό τῶν Χριστουγέννων περίοδο εἶναι οἱ ὕμνοι, πού παρεμβάλλονται στίς ἀκολουθίες τοῦ ἑσπερινοῦ, τοῦ ὄρθρου καί τοῦ ἀποδείπνου τῶν ἡμερῶν αὐτῶν. Ἡ παρεμβολή γίνεται κατά ἓνα μεθοδικό καί κλιμακωτό ἀνοδικό σύστημα. Ἀπό τήν 21η Νοεμβρίου ἀρχίζουν νά ψάλλωνται οἱ καταβασίες τῶν Χριστουγέννων «Χριστός γεννᾶται δοξάσατε...» ἀπό τήν 26η προστίθεται καί τό προεόρτιο

κοντάκιο «Ἡ Παρθένος σήμερον τόν προαιώνιον Λόγον...»· ἀπό τήν 30ῃ Νοεμβρίου ἀρχίζει ἡ παρεμβολή καί ἄλλων προεορτίων τροπαρίων.

Ἀπό τήν 20ῃ Δεκεμβρίου τό προεόρτιο στοιχεῖο κυριαρχεῖ πιά στίς ἀκολουθίες· κανόνες, στιχηρά, καθίσματα, ἐξαποστειλάρια ἔχουν προεόρτιο χαρακτήρα. Ἀπό αὐτά τά πιό ἀξιοπρόσεκτα ὑμνογραφήματα πού ψάλλονται κατά τήν περίοδο αὕτη εἶναι σειρά ἀποστίχων μέ ἀκροστιχίδα κατ' ἀλφάβητον, ποίημα Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, πού κατανέμονται καθ' ὀμάδας ὡς στιχηρά τῶν αἰνῶν, ὅλα τοῦ πλ. β' ἤχου, καί προσόμοια τοῦ πρώτου τροπαρίου τῆς σειρᾶς αὐτῆς, πού χαρακτηριστικά μᾶς δίδει καί τό θέμα ὅλων τῶν ἄλλων:

«Αἱ ἀγγελικαί προπορεύεσθε δυνάμεις· οἱ ἐν Βηθλεέμ ἐτοιμάσατε τήν φάτνην· ὁ Λόγος γάρ γεννᾶται, ἡ Σοφία προέρχεται· δέχου ἀσπασμόν ἡ Ἐκκλησία· εἰς τήν χαράν τῆς Θεοτόκου, λαοί εἴπωμεν· Εὐλογημένος ὁ ἐλθών Θεός ἡμῶν, δόξα σοι».

Τίς ἡμέρες αὐτές ψάλλονται κατά τά ἀπόδειπνα καί τά προεόρτια τριώδια καί οἱ κανόνες, ποιήματα Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, πού ἐξαρτῶνται καί κατά τήν ἀκροστιχίδα καί κατά τό περιεχόμενο ἀπό τά ἀντίστοιχα τριώδια τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Ἡ πρό τῶν Χριστουγέννων ἑβδομάς παίρνει ἔτσι τόν χαρακτήρα καί πλέκεται κατά τήν μίμησιν τῆς πρό τοῦ Πάσχα Μεγάλης Ἑβδομάδος. Ἡ μίμησις κορυφοῦται τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων μέ τήν ἀκολουθία τῶν μεγάλων ὠρῶν καί τοῦ ἑσπερινοῦ, πού ἔχουν ποιηθῆ κατά τό πρότυπο τῶν μεγάλων ὠρῶν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καί τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ τοῦ Πάσχα.

Ἀπό τήν ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς πρό τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, πού ὅπως εἶδαμε εἶναι ἀφιερωμένη στούς προπάτορας τοῦ Χριστοῦ, ἀποσποῦμε τρία χαρακτηριστικά τροπάρια, τά δύο πρῶτα στιχηρά τῶν αἰνῶν τοῦ πλ. α' ἤχου

πρός τό «Χαίροις ἀσκητικῶν» καί τό δοξαστικό τοῦ πλ.
δ' ἤχου. Ὁ προεόρτιος τόνος τῆς χαρᾶς καί τῆς ἐλπίδος γιά τήν ἐπικειμένη
γέννησι τοῦ Χριστοῦ συνδυάζεται ἄριστα μέ τό μνημόσυνο τῶν προφητῶν καί
τῶν πρό τοῦ νόμου πατέρων.

«Ἄρόν σου τήν φωνήν ἀληθῶς,

Σιών Θεοῦ ἡ θεία πόλις,

καί κήρυξον Πατέρων τήν θείαν μνήμην

Σύν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ τιμῶσα τόν ἀοίδιμον·

ἰδοῦ σύν Ἰούδα τε καί Λευί μεγαλύνομεν,

Μωσῆν τόν μέγαν, Ἀαρών τόν Θεσπέσιον

καί γεραίρομεν σύν Δαυίδ Ἰησοῦ, Σαμουήλ.

Πάντες τήν προεόρτιον Χριστοῦ

Θείαν αἴνεσιν ὕμνοις ἐνθέοις κροτοῦντες,

τῆς παρ' αὐτοῦ ἀγαθότητος τυχεῖν ἐξαιτοῦμεν

τοῦ παρέχοντος τῷ κόσμῳ τό μέγα ἔλεος».

«Δεῦρο ὁ ἐν πυρίνῳ ποτέ ἐπιδιφρεύσας,

Ἥλιού, θείῳ ἄρματι,

Θεόφρον Ἐλισσαιέ τε σύν Ἐζεκία ὁμοῦ,

Ἰωσία ἅμα συναγάλλεσθε·

σεπτῆ δωδεκάς τε τῶν προφητῶν ἡ Θεόπνευστος,

τοῖς γενεθλίοις τοῦ Σωτῆρος συγχόρευε

καί ἐν ἄσμασι, πάντες δίκαιοι ἄσατε.

Παῖδες οἱ παμμακάριστοι,

οἱ δρόσω τοῦ Πνεύματος σβέσαντες φλόγα καμίνου

ὑπέρ ἡμῶν ἱκετεύσατε, Χριστόν δυσωποῦντες

ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι τό μέγα ἔλεος».

«Τῶν νομικῶν διδασμάτων ὁ σύλλογος

τήν ἐν σαρκί ἐμφανίζει τοῦ Χριστοῦ θείαν γέννησιν,

τοῖς πρό τοῦ νόμου τήν χάριν εὐαγγελιζομένοις,

ὡς ὑπέρ νόμον τῇ πίστει ὑπάρξασιν·

ἄθεν τῆς φθορᾶς ἀπαλλαγῆς οὔσαν πρόξενον

ταῖς ἐν Ἄϊδη κατεχόμεναις ψυχαῖς

προεκήρυττον, διά τῆς ἀναστάσεως·

Κύριε, δόξα σοι».

Ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίον «ΛΟΓΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ»

Πηγή: Ἱερά Μονή Αγίου Ιωάννου Καρέα

Επιμέλεια: π. Στέφανος Κωστόπουλος

(Καθηδρικός Ἱερός Ναός Αγίας Τριάδος Βύρωνος)